

УДК 378.1:504:330.1"737"

А.В. ЛЕНЬ, студентка Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара, м. Дніпропетровськ, Україна

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА СТУДЕНТІВ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Стаття присвячена темі сталого розвитку і необхідності її включення в освітні програми.

Ключові слова: освіта, сталий розвиток.

В умовах сьогодення ці два поняття, «екологія» і «економіка», по суті стали синонімами. Бо не можна говорити про економічне зростання, нехтуючи екологічним станом території, здоров'ям людини. А саме такий сценарій поки здійснюється на планеті. В той же час поняття, які розглядаються, різні за своєю сутністю з точки зору цивілізованого розвитку, тільки екологічні мають бути і економічними.

Тож не випадково Людство на конференції ООН у Ріо-де-Жанейро сформулювало принципи гармонізації відносин Людини і Природи у «Порядку денному на XXI століття». Після цієї конференції у суспільстві з'явилась надія, що знайдено шлях упередження всесвітньої екологічної катастрофи завдяки реалізації нової філософії – сталого розвитку.

Про це я дізналася ще в школі, яка підтримувала творчі стосунки в плані екологічного виховання і просвіти з Інститутом проблем природокористування та екології НАН України. На мій погляд, дуже важливим в цьому процесі є форми інформації, які використовуються у просвітницькій діяльності. Інститут щиро ділився з нами, школярами, своїми знаннями, екологічною літературою, виготовив декілька стендів природоохоронного призначення для кабінету біології, запрошував нас на свої науково-технічні заходи, у т.ч. присвячені Дню довкілля, Фестивалю науки, міжнародні наукові конференції «Проблеми природокористування, сталого розвитку та техногенної безпеки регіонів», молодіжну конференцію «Довкілля-XXI». В деяких таких заходах ми приймали безпосередню участь, навіть виступали з доповідями.

Багато корисного приносило відвідування музею інституту, яскравої фото картинної галереї «Мистецтво і екологія». Саме галерея стала одним із способів донести до кожного із нас філософію необхідності глибокого і серйозного розуміння тих протиріч і контрастів, що склалися у відносинах між Людиною і Природою, протиріч між дивовижним світом Природи в абсолюті і ненаситницькою діяльністю Людини як такої. Мимоволі на спогад приходять слова відомого Махатма Ганді, наведені у заключній картині цієї галереї: «Світ достатньо великий, щоб задовольнити людські нужди, і занадто малий, щоб задовольнити людську ненажерливість».

Ілюстрація двополюсності у цих взаєминах складає основну ідею вибору сюжетів фотокартин. З одного боку – повнота і довершеність, спроможність до самовідновлення і усталеність, краса, розумність і оптимізм у самому укладі, що демонструє природа; і людська бездушність та недалекоглядність, егоїзм і часто хижацьке відношення до природи, всюдозволеність і безвідповідальність, коріння яких сягають глибоко в саме ество Людини як індивіда – з іншого боку.

На мій погляд, галерея влучно і дохідливо висвітлює протиріччя, вирішення яких залежить від нас, людей, а врахування їх у своїй повсякденній різносторонній діяльності – це гарантія народження повної гармонії у відносинах Людини і Природи. В сюжетах картин закладено дві протилежності у поведінці Природи і Людини («яка вона (природа) насправді є», а якою її зробила людина), що підкреслено влучно підібраними словами мудрих людей світу (на кшталт наведеного вище вислову Махатма Ганді).

Після знайомства з інститутом, його науковцями, високими результатами їх досліджень наочно відчувася необхідність не заціклюватись тільки на предметах учбового плану університету, маючи можливість додатково використовувати інші джерела знань з обраної професії.

До речі, саме ці знання ще в школі поставили дилему: ким бути – екологом чи економістом. Обидві спеціальності привабливі. Ознайомившись з основними принципами сталого розвитку, я сприйняла можливість методами економіки регулювати екологічну збалансованість виробництва, тому поступала до Національного університету за цією спеціальністю.

Повертаючись до знань, отриманих у цьому інституті, не можу не пригадати факт створення академічними установами ще у 2006 р. проекту Концепції переходу України до сталого розвитку [1], яка була схвалена Президією НАН України і направлена вищим органам влади країни. На жаль, на державному рівні цей документ поки що не прийнятий. Як свідчить практика, окремі його положення реалізуються в інших законодавчих документах. Хоча в них має місце вільне тлумачення сталого розвитку, екопріоритети підміняються соціоекономічними і все зводиться до поняття «економіка» у спрощеному варіанті і побутовому сенсі, а термін «сталий розвиток» застосовується навіть до короткострокових планів соціально-економічного розвитку.

Для нас, хто готується стати знаними економістами, відсутність теми сталого розвитку у навчальному процесі – велика хиба. Всесвітня спільнота понад 20 років переймається цими проблемами, а навчальні заклади чомусь навіть не вивчають можливість такого шляху розвитку.

У 2012 р. учасники семінару Ріо+20 знову підтвердили заявлений курс розвитку Людства на ХХІ століття, визначений рішеннями конференції Ріо-92, виявили стурбованість обставиною, що більшість глобальних викликів пов'язано із кризою відношень людини до природи, та в резолюції конференції зобов'язали держави-учасників конференції розробити до 2015 р. цілі сталого розвитку, що визначені у «Порядку денному на ХХІ століття».

Як відомо, суть сталого розвитку зводиться до вимог нинішньому поколінню,

використовуючи необхідні природні ресурси, повинно гарантувати право і можливість майбутнім поколінням на використання таких же ресурсів. В загальному плані вся світова економіка повинна будуватися на принципах мінімізації використання природних ресурсів і відходності виробництва. Для нашої держави це вкрай актуально. Заходи стосовно зниження ресурсоемності і відходності виробництва, створення і освоєння екоорієнтованих технологій, використання принципово нових альтернативних джерел енергії, підтримки достатньої екоємності для самовідновлення природних систем, збереження біотичного різноманіття – саме і спрямовані на раціональне використання природних ресурсів та попередження екологічної кризи [2].

Говорячи про економічну складову сталого розвитку, як це відзначено у проекті Концепції переходу України до сталого розвитку, слід навести деякі підходи, які поки що навіть не декларуються у більшості учбових програм і підручників для вузів з економічних дисциплін. Серед них такі:

- усі плани та програми економічного розвитку повинні бути підпорядковані досягненню збалансованості економічної системи з соціальною та екологічною складовими сталого розвитку, а не бути самоціллю;
- жоден проект розміщення, забезпечення розвитку та ліквідації об'єктів матеріального виробництва, а також у цілому територіальної інфраструктури, не може здійснюватися без територіальної оцінки техногенного впливу на навколишнє середовище та без урахування екологічної смисловості території;
- формування ефективних економічних засад розв'язання екологічних проблем в усіх галузях виробництва та послуг здійснюється на основі впровадження та розвитку більш чистого виробництва;
- усі проекти в економічній сфері не можуть бути здійснені без проведення екологічної експертизи, яка обов'язково враховує усі чинники сталого розвитку, та обговорення і погодження з громадою;
- критерієм економічної доцільності та екологічної допустимості застосування промислових технологій є мінімізація використання ресурсів та утворюваних відходів.

До цього слід додати деякі загальні принципи сталого розвитку:

- будь-яка антропогенна діяльність має узгоджуватися із законами природи та обмеженнями, які із цих законів випливають;
- екологічно орієнтоване виробництво має бути економічно ефективним;
- одержаний від господарської діяльності результат не може бути меншим від шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу;
- усі соціально-економічні перетворення повинні спрямовуватися на утвердження засад гуманізму, демократії і цінностей громадського суспільства.

Дуже слушні і сприйнятні підходи до становлення нової економічної політики. Але навіть на теоретичному рівні про них не завжди говорять. Для студентів, майбутніх випускників вузів ця прогалина відгукнеться подальшим знешкодженням матінки-природи, зростанням екологічної кризи до катастрофічних наслідків.

Один із прикладів – вкрай небезпечний стан басейну р. Дніпро. Створення каскаду водосховищ, особливо Дніпровського, з якого почалося зарегулювання водостоку, при повному ігноруванні екологічних наслідків призвело до масштабних економічних, екологічних та навіть гуманітарних втрат. Про це свідчать численні публікації науковців Інституту проблем природокористування та екології НАН України, котрі на протязі багатьох років детально і всебічно досліджували процеси деградації р. Дніпро – цього величезного природного надбання нації [3].

Реалізація принципів сталого розвитку дозволяє звести до мінімуму споживання природних ресурсів і утворюваних при цьому відходів; однак повністю виключити техногенний вплив на навколишнє середовище не в змозі. Одне із рішень такої ситуації – пропозиції Гюнтера Паулі у доповіді Римського клубу «Синя економіка – 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць». Автор стверджує, що природа за сотні мільйонів років створила і використала досконалі процеси для забезпечення життєдіяльності усього живого без накопичення відходів і штучно виробленої енергії. Нульова відходність у біотичній мережі або екосистемі досягається тим, що відходи од-

ного процесу становляться сировиною для іншого.

Чому ж не скористатися досвідом природи у широкому плані?

Вищенаведені принципи сталого розвитку стали аксіомою для багатьох держав світу і з різною ступеню ефективності впроваджуються у життя. Поки що наша країна зволікає з інтенсивним переходом на визначений світовою спільнотою шлях розвитку. Бажано, щоб в усіх освітянських установах, особливо вищого рівня, вже сьогодні заклались основи стратегії сталого розвитку, її можливості на приближення країни до європейського рівня. Саме молодь може успішно сприяти цьому.

Слід також підтримувати творчі зв'язки з відповідними академічними установами, які найбільш ефективно розвивають і впроваджують дослідження цієї теми. Основою можуть стати договори про творчу співпрацю, створення філій кафедр екологічного і економічного спрямувань при них, спільні заходи (конференції, семінари, виставки тощо).

Взагалі, треба всебічно сприяти підвищенню освітнього і культурного рівня населення, особливо молоді, з питань сталого розвитку та створення умов для покращення морально-психологічного стану суспільства. Створювати і реалізовувати освітні програми, що містять знання про взаємозалежність економічного процвітання, добробуту і здоров'я людини, соціальної справедливості та збереження довкілля, про межі допустимого втручання у природу. Впроваджувати у загальноосвітню школу моделі навчання, в основі яких лежать гуманітарно-естетична і природничо-наукова предметна інтеграція. При цьому всі предмети повинні бути екологічно орієнтовані, спрямовані на розвиток інтелектуальної і духовної сфер особистості.

Бажано було б створення загальнодержавної системи безперервної екологічної освіти і виховання, у т.ч. з питань сталого розвитку, створення навчальних посібників з питань екологічної етики та екологічної економіки тощо.

Теми сталого розвитку, еколого-економічної збалансованості, подолання екологічної кризи, забезпечення добробуту нинішнього і майбутніх поколінь – безкі-нечні у часі і потребують постійної уваги. Саме молоді під силу їх вирішувати.

Перелік посилань

1. Шапар А.Г. Про Концепцію переходу України до сталого розвитку. / А.Г. Шапар // Екологія і природокористування: Збірник наукових праць Інституту проблем природокористування та екології НАН України. – 2006. – Випуск 9 - С.37-61.
2. Шапарь А.Г. «Порядок дня на XXI столетие» - устойчивое развитие. А что дальше?» / А.Г. Шапарь // Екологія і природокористування: Збірник наукових праць Інституту проблем природокористування та екології НАН України. – 2013. – Випуск 16. - С.11-17.
3. Шапар А.Г. Возможі технічні рішення для повернення техноекосистеми р. Дніпро до природного стану/ А.Г. Шапар, О.О. Скрипник, Д.В. Чілій // Екологія і природокористування: Збірник наукових праць Інституту проблем природокористування та екології НАН України. – 2013. – Випуск 16. – С. 83 – 91.

*Стаття надійшла до редколегії 06.11.2014 р. українською мовою
Стаття рекомендована членом редколегії д-ром біол. наук Г.Г. Шматковим*

А.В. ЛЕНЬ

*Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара,
г. Днепропетровск, Украина*

**ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ СТУДЕНТОВ
В КОНТЕКСТЕ СТРАТЕГИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ**

Статья посвящена теме устойчивого развития и необходимости ее включения в образовательные программы.

Ключевые слова: образование, устойчивое развитие.

A.V. LEN

Dnepropetrovsk National University of Oles Honchar, Dnipropetrovsk, Ukraine

**ECOLOGICAL AND ECONOMIC EDUCATION FOR STUDENTS
IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY**

Article is devoted to the topic of sustainable development and necessity for its inclusion in the educational programs.

Keywords: education, sustainable development.